

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w sprawie podniesienia gospodarstwa
nabiałowego w kraju.

Wysoki Sejmie!

Wskutek wniosku posłów Langiego i Struszkiewicza i w załatwieniu sprawozdania komisji gospodarstwa krajowego z dnia 1. października 1888 powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu w dniu 6. października 1888 następującą uchwałę:

„Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby w porozumieniu z obu Towarzystwami rolniczymi przedłożył na następującej sesji sejmowej wnioski, dotyczące popierania rozwoju przemysłu mlecznego i zorganizowania handlu produktami nabiałowymi“.

W wykonaniu tej uchwały zawiadzał Wydział krajowy pismem z dnia 5. lutego 1889 l. 43.959/88 oba krajowe Towarzystwa rolnicze, aby wzięły pod rozwagę, jakich środków użyćby należało w celu podniesienia gospodarstwa nabiałowego w kraju naszym i aby przedłożyły Wydziałowi krajowemu swoje wnioski w tej sprawie.

Na wezwanie to odpowiedział komitet c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego pod dniem 23. lutego 1889, oświadczając, „iż w celu popierania rozwoju przemysłu mlecznego w zachodniej części kraju i zorganizowania handlu produktami nabiałowymi, potrzebnem jest przede wszystkim wprowadzenie wyrobu masła i sera na właściwe tory:

„1. Przez wysłanie za granicę kosztem subwencji krajowej jednego lub więcej stypendystów dla zbadania i wyuczenia się udoskonalonego sposobu produkcji masła i sera, szczególnie w Danii i Szlezwiku, gdzie zapoznaliby się również z najkorzystniejszymi dla tych wyrobów drogami zbytu.

„2. Przez zakładanie spółek do przerobu nabiału, którym Wysoki Wydział krajowy udzielałby subwencji lub bezprocentowych pożyczek na pokrycie kosztów urządzenia oddzielnych zakładów. Czynnością tą kierowałiby wzmiankowani wyżej uzdolnieni stypendyści, którzy znaleźliby szerokie pole do udzielania nabytych za granicą wiadomości i do wprowadzenia zbytu na najodpowiedniejsze drogi handlowe“.

Komitet c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego odpowiedział w piśmie z d. 18. kwietnia 1889, „że sprawa podniesienia gospodarstwa nabiałowego w Galicyi przez Wysoki Sejm za tak ważną uznana, powinna być przedmiotem gruntownej dyskusji w gronie ludzi fachowych a kraj dobrze znających. Komitet Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego od lat kilkunastu zajmuje się tą sprawą i wiele przygotowań już dokonał“; jednak „sądzi komitet, że gdyby Wysoki Wydział krajowy raczył zwołać ankietę w spra-

wie przez Wysoki Sejm poruszonej, łatwo mógłby ocenić na podstawie jej uchwał i po rozpoznaniu wyników dotychczasowych prac obu Towarzystw rolniczych, jakie obrać drogi na przyszłość i z jakimi żadaniami wystąpić do Wysokiego Rządu i do Wysokiego Sejmu“.

Przychylając się do tych zapatrywań, Wydział krajowy zaprosił na ankietę w sprawie podniesienia gospodarstwa nabiałowego reprezentantów obu krajowych Towarzystw rolniczych, tudzież innych znakomitych gospodarzy i producentów nabiału, a między nimi wszystkie osoby wskazane przez c. k. Towarzystwo gospodarskie galicyjskie. Mianowicie zaprosił pp.: Augustynowicza Bolesława, wiceprezesa c. k. Towarzystwa gospodarskiego galicyjskiego; Grossa Piotra, wiceprezesa tegoż Towarzystwa; Struszkiewicza Władysława, wiceprezesa c. k. Towarzystwa rolniczego krakowskiego; dalej pp. Abrahamowicza Dawida, Breuera Jana, Jędrzejowicza Stanisława, Langiego Tadeusza, Morgenbessera Hipolita, Nikorowicza Antyma, Pańkowskiego Kazimierza, Pawlikowskiego Konstantego, Wiktora Kazimierza, Żeleńskiego Kazimierza.

W dniu 3. listopada 1889 zebrali się wszyscy zaproszeni na ankietę z wyjątkiem pp Abrahamowicza Dawida, Morgenbessera Hipolita i Wiktora Kazimierza i po wyczerpującem roztrząśnięciu całej sprawy wśród rozpraw ogólnych, ankietą wybrała komitet szczuplejszy dla sformułowania przedłożonych wśród tej dyskusji wniosków. Zadanie to spełnił komitet dnia 4. listopada rano i przedłożył swoje sprawozdanie i sformułowane wnioski na pełnem posiedzeniu ankiety, które się dnia 4. listopada po południu odbyło. Po dyskusji szczegółowej na tem sprawozdaniem i wnioskami ankietą uchwaliła i przedłożyła Wydziałowi krajowemu wynik swych obrad, który brzmi jak następuje:

„Członkowie ankiety, rozważywszy pytania przesłane im w piśmie zapraszającym, mianowicie: w jaki sposób możnaby skutecznie popierać rozwój przemysłu mlecznego i zorganizować handel produktami nabiałowymi w kraju naszym, oraz rozważywszy wnioski Towarzystwa rolniczego krakowskiego, przedłożone im przez przewodniczącego ankiety członka Wydziału krajowego Leona Chrzanowskiego i po wyczerpującej nad tą całą sprawą dyskusji, uchwalili jednomyślnie co następuje:

- A) Aby ułatwić rozwój przemysłu mleczarskiego (gospodarstwa nabiałowego) należy:
1. Zaprowadzić jak najrychlej wykłady nauki mleczarstwa, poparte praktyką we wszystkich krajowych szkołach rolniczych;
  2. zaprowadzić przy szkołach rolniczych kursa popularne o mleczarstwie, przystępne dla ogółu gospodarzy wiejskich;
  3. urządzić stacyę doświadczalną dla mleczarstwa w Dublanach;
  4. wydać jak najrychlej podręcznik do nauki o mleczarstwie;
  5. kształcić przyszłych nauczycieli mleczarstwa dla niższych szkół rolniczych;
  6. wspierać kredytem i subwencyonować związane spółki i przedsiębiorstwa mleczarskie;
  7. ustanowić we właściwym czasie krajowego inspektora mleczarstwa, któryby radami i specjalnemi wskazówkami wspierał zakładanie i rozwój spółek mleczarskich, oraz miewał wykłady popularne z dziedziny gospodarstwa nabiałowego.

Z tych zasadniczych wskazówek udzielonych w odpowiedzi na zapytanie Wydziału krajowego, które w całej rozciągłości wprowadzone, mogą dopiero skutecznie wpłynąć na podniesienie mleczarstwa w kraju, uznała ankietą niektóre za tak pilne, że prosi o wprowadzenie ich **bez zwłoki**; mianowicie:

- I. Urządzenie bezzwłocznie mleczarni w Dublanach odpowiednio do wykładów teoretycznych, które od kilku lat w tej szkole się odbywają, oraz do wykładów popularnych, które mają być tam zaprowadzone.

Ankieta sądzi, że wystarczy na ten cel według przybliżonego kosztorysu 4000 zł. zwłaszcza, gdy będzie budowaną równocześnie gorzelnia w Dublanach, z której to kwoty połowa dałaby się uzyskać ze skarbu państwa.

- II. Zaprowadzenie kursów popularnych o mleczarstwie przy szkole dublańskiej, gdzie są już przyrządy, są siły fachowe do wykładu, a brakuje tylko mleczarni, której urządzenia domaga się ankieta.
- III. Rozpisanie konkursu na napisanie podręcznika o mleczarstwie dla uczniów.
- IV. Wykształcenie przynajmniej trzech nauczycieli mleczarstwa dla niższych szkół rolniczych.

B) Nadto ankieta zważywszy, że zaopatrywanie miast w dobre i zdrowe produkty mleczarskie jest rzeczą wielkiej wagi dla konsumentów, byłoby więc pożądanem, by Wydział krajowy wpłynął właściwą drogą na reprezentacye miast, iżby zaprowadziły ścisłą i dokładną kontrolę jakości wprowadzanych do miast produktów mleczarskich.

Wydział krajowy zważywszy na wielką ważność podniesienia w kraju naszym gospodarstwa nabiałowego, które w w wielu krajach europejskich, będących w podobnem położeniu jak Galicya, jest obfitem źródłem dochodów i przyczynia się znacznie do podniesienia dobrobytu ludności;

zważywszy dalej, że kraj nasz powinienby dla podniesienia gospodarstwa nabiałowego pójść tą samą drogą, którą poszły Węgry, będące w podobnych naszym stosunkach, a która to droga wytkniętą jest przez wnioski ankiety, mianowicie: aby naprzód wykładami popularnymi o mleczarstwie wykazać ogółowi ludności ważność gospodarstwa nabiałowego, zaś systematycznym wykładem o gospodarstwie nabiałowem w szkołach rolniczych nauczać, jak prowadzić należy to gospodarstwo nabiałowe;

zważywszy, że wykłady szkoły rolniczej w Dublanach o gospodarstwie nabiałowem, teoretyczne tylko dotychczas, bez mleczarni i bez praktycznego zastosowania wykładanych nauk, nie mogą przynieść pożądanego rezultatu;

zważywszy dalej na potrzebę wykładów o mleczarstwie w szkole czernichowskiej i w niższych szkołach rolniczych, dla których to wykładów należy przysposobić nauczycieli specjalnie wykształconych;

zważywszy wreszcie, jak ważną dźwignią dla podniesienia dochodów z gospodarstwa nabiałowego były i są spółki mleczarskie we wszystkich krajach, w których gospodarstwo nabiałowe wielkie już dochody przynosi;

z tych wszystkich powodów Wydział krajowy zgodził się na wnioski sformułowane przez ankietę i w sprawozdaniu swem z dnia 5. listopada 1880 L. 48423/89, przez Wysoki Sejm niezadowolonym, przedłożył Wysokiemu Sejmowi do uchwały wnioski, które tutaj ponawia i odpowiednio uzupełnia:

Wysoki Sejm raczy uchwalić:

1. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu:
  - a) urządzić jak najrychlej w Dublanach mleczarnię, któraby służyć mogła nietylko do demonstracyi wykładów teoretycznych, które od lat kilku w szkole dublańskiej się odbywają, ale zarazem i do nauki praktycznej mleczarstwa na kursach popularnych o mleczarstwie, jakie tam zaprowadzić należy;
  - b) zaprowadzić kursa popularne o mleczarstwie, któreby dały możność szerszemu kołu rolników obznajomić się praktycznie z tym działem gospodarstwa wiejskiego;
  - c) rozpisać konkurs na napisanie „o mleczarstwie“ podręcznika dla uczniów;

d) postarać się o wykształcenie praktyczne przynajmniej trzech nauczycieli mleczarstwa dla krajowych niższych szkół rolniczych,

2. Zamieszcza się w budżecie wydatków na rok 1891:

a) na urządzenie mleczarni w Dublanach kwotę 2.000 zł. w. a.;

b) na honorarium za napisanie i wydrukowanie podręcznika »o mleczarstwie« kwotę 500 zł. w. a.;

c) na wykształcenie praktyczne trzech nauczycieli mleczarstwa kwotę 1.200 zł. w. a.

3. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby na urządzenie mleczarni w Dublanach postarał się u c. k. Rządu o subwencyę w kwocie 2.000 zł. w. a.

4. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby wpłynął we właściwej drodze na reprezentacye miast, iżby zaprowadziły ścisłą kontrolę jakości wprowadzanych do miast produktów mleczarskich.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

We Lwowie, dnia 2. września 1890.

Marszałek krajowy:

Tarnowski w. r.

Sprawozdawca:

Tadeusz Romanowicz w. r.,

Członek Wydziału krajowego.